

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 09.12.20

Myte

(_sjanger, _skjønnlitteratur) Fra gresk “mythos”: “muntlig fortelling”. En urgammel fortelling som gir forklaringer på hvordan verden ble til eller andre gåter i tilværelsen. Har et religiøst, kultisk eller rituelt preg ved seg. “Indre” bilder løsrevet fra den hverdagslige ytre virkelighet. Mytens handling kan sies å foregå utenfor tid, så å si før tiden var oppfunnet. Myter er figurative utforminger av begrepet om det hellige (Wunenburger 1990 s. 25).

“Mythos tenderer til fortelling, logos til argumentasjon. Logos trenger en begrepslig rettferdiggjøring, mythos den narrative. [...] Myter er ikke forklarbare, kun umiddelbart opplevbare og anskuelige” (Heinz Gockel i Vietta 1983 s. 192-193).

“Stories that explain in one way or another the invisible, the ineffable, and the incomprehensible to man are called myths.” (Kim 1996 s. 225) Det er fortellinger om livets gåter og gir en slags forklaring på disse gåtene. Myter oppstår ut fra menneskenes behov for å oppfatte tilværelsen som meningsfull. Abstrakte og overnaturlig krefter utformes på måter som menneskene kan forstå. For eksempel kan jorden oppfattes som en kvinne (Moder Jord, Alma Mater) som befruktes av den mannlige himmelen gjennom sol og regn. En slik myte gir et slags svar på vårens mysterium. Myter kan kalles fortellinger om livets største gåter, som skapelse og død.

“A myth, that is, a fabulous narrative, may be necessary when no logical form of explanation will work, but the illogical premises will remain embedded in the story. The origin of man, his separation of himself from the beasts and from uncivilized nature, is a kind of chicken/egg problem.” (Joseph Hillis Miller i Lentricchia og McLaughlin 1990 s. 72)

Myter er historiens eldste bevarte fortellinger og handler om forholdet mellom det guddommelige og menneskene. Mytene var måter å gjøre både naturlige og overnaturlige hendelser mer forklarlige på (Turco 1999 s. 64). Myter gjør det hellige til noe som er lett å formidle og memorisere (Tessier 1991 s. 55). Myter har tradisjonelt oppstått i sammenheng med religion og kult, f.eks. knyttet til innvielses- og overgangs-riter. De kan fremme idealer, fellesskap og samarbeid. Mytene kan være uttrykk for universelle menneskelige erfaringer og problemer

eller et “sjeledrama” (religionsforskeren Mircea Eliade). Alle mennesker opplever farlige situasjoner, blir satt på prøver, leter etter kjærlighet og livsmening osv. Myter kler det uendelige inn i et narrativt forløp.

Eliade definerer en myte slik: “[M]yten forteller en hellig historie; den forteller om en hendelse som har funnet sted i de første tider, den eventyrlige tiden for “begynnelser”. Sagt på en annen måte, myten forteller om hvordan, takket være Overnaturlige Skapningers gjerninger, en realitet kom inn i eksistensen, enten det er den totale realitet, Kosmoset, eller bare et fragment: en øy, et planteslag, en menneskelig oppførsel, en institusjon. Den er derfor alltid en fortelling om “skapelse”: det gjengis hvordan noe har blitt til, har begynt å *være*. Myten taler bare om det som *reelt* har skjedd, det som er helt manifest. Mytenes personer er Overnaturlige Skapninger. De er først og fremst kjennetegnet ved det de har gjort i den storslåtte tiden for “begynnelse”. Mytene åpenbarer altså deres skapende aktivitet og avslører det hellige (eller bare “over-naturlige”) ved deres verk.” (Eliade 1963 s. 16-17)

“Generelt kan man si at myten, slik den oppleves i de arkaiske samfunn, for det første konstituerer Historien om de Overnaturlige Skapningenes gjerninger. For det andre at denne Historien blir oppfattet som absolutt *sann* (fordi den forholder seg til virkeligheten) og *hellig* (fordi den er resultatet av Overnaturlige Skapninger handlinger). For det tredje at myten forholder seg til en “skapelse”, den forteller om hvordan noe har begynt å eksistere, eller hvordan en oppførsel, en institusjon, en arbeidsmåte har blitt grunnlagt; det er grunnen til at mytene danner paradigmer for alle betydningsfulle menneskelige handlinger. For det fjerde at man gjennom å kjenne myten kjenner tingenes “opprinnelse” og dermed kan klare å beherske dem og temme dem etter behov; det dreier seg ikke om “utvendig”, “abstrakt” kunnskap, men en “levd” kunnskap, rituelt, altså gjennom seremoniell fortelling av myten, eller gjennom å utføre ritualet som myten rettferdiggjør. For det femte, på en eller annen måte, “lever” man myten, i den betydning at man gripes av hellige krefter, og lovpriser hendelser som man minnes og gjenaktualiserer.” (Eliade 1963 s. 32-33) “Man kan ikke utføre et ritual hvis man ikke kjenner “opprinnelsen”, dvs. myten som forteller om hvordan det ble utført den første gang.” (Eliade 1963 s. 30) Gjennom å fortelle og “feire” en opprinnelsesmyte, blir mennesket gjennomtrengt av den hellige atmosfæren som de mirakuløse hendelsene fant sted i (Eliade 1963 s. 31).

Myter forteller om “det som alltid var og til enhver tid er mulig” (Heinz Gockel i Vietta 1983 s. 196). Mytene foregår i en slags “hellig tid” eller “utenfor tid” (*in illo tempore*), de forteller ikke om en avsluttet begivenhet i fortiden. Men mytene signaliserer også at den grandiose urtiden delvis kan gjenskapes eller gjentas av dagens mennesker (Eliade 1963 s. 181). “Ritene tvinger mennesket til å overskride sine begrensninger” og symbolsk heve seg opp på nivå med de mytiske gudene og heltene (Eliade 1963 s. 181). Myter bidrar til å opprette normer, der mennesket kan

imitere gudene (Wunenburger 1990 s. 30). Menneskene kan strekke seg etter gudenes rettferdighet, fruktbarhet, utholdenhet osv.

“Myth may be partially defined as the symbolical representation of the abstract, undefined wisdoms of an inarticulate mankind. It arises out of the collective subconscious, and it contains both individual and universal implications. [Henry David] Thoreau has called myth “an approach to that universal language which men have sought in vain.” And he adds: “This fond reiteration of the oldest expressions of truth ... is the most impressive proof of a common humanity. ... To some extent mythology is only the most ancient history and biography. So far from being false or fabulous in the common sense, it contains only enduring and essential truth, the I and you, the here and there, the now and then, being omitted. Either time or rare wisdom writes it. ... In the mythos a superhuman intelligence uses the unconscious thoughts and dreams of men as its hieroglyphics to address men unborn” ” (Dauner 1948).

“[A]ll abstract ideas seem to have started life as “gods” or “daimons”.” (ifølge Hermann Useners bok *Gudenavn*, 1896, gjengitt etter Piehler 1971 s. 70-71) De Overnaturlige Skapningene som Eliade omtaler, har evnen til å transformere seg selv gjennom Historien (Eliade 1963 s. 138).

Johann Gottfried von Herder, en tysk teolog, filosof og dikter på 1700-tallet, oppfattet myter som menneskehetens ur-kunnskap ikledt dikterisk form, som kan tolkes symbolsk (Vietta 1983 s. 197). I *Tragediens fødsel* (1872) hevdet den tyske filosofen Friedrich Nietzsche at myter bidrar til å forene en sivilisasjon og holde en kultur levende.

Mens det moderne menneske oppfatter seg som formet av historien, oppfatter menneskene i arkaiske samfunn seg som resultat av en rekke mytiske hendelser (Eliade 1963 s. 25). Menneskene i arkaiske samfunn stimuleres til å skape gjennom sin beundring for kreftene som skapte verden. Mytene åpner nye perspektiver for menneskets kreative evner (Eliade 1963 s. 176). Myter er i seg selv ingen garanti for moralsk oppførsel fra menneskenes side, men de viser idealer/modeller og gjør at menneskene kan forstå virkeligheten som et helhetlig kosmos (Eliade 1963 s. 180-181).

“En myte er for religionsforskeren en hellig fortelling. For antropologen er den helteberetninger, sagn og legender, særlig fra primitive samfunn. Historikeren ser mytene som menneskenes første famlende forsøk på å finne årsakssammenhenger og tidsforløp. For naturvitenskapsmenn spiller myten en rolle som vitenskapens forløper. For psykologen er mytene uttrykk for en kollektiv bevissthet, for en elementær felles tenkemåte som [den sveitsiske psykologen Carl Gustav] Jung kaller arketyper, og som Freud fant i myten om Ødipus. For filosofene er mytene spekulasjoner om tilværelsen og naturen. For oss er myter litteratur.” (Jan M. Claussen i *Bokvennen* nr. 1 i 1997 s. 4)

“Orfeus er sangeren som fikk sin Eurydike tilbake fra dødsriket – bare for å miste henne igjen. [...] Orfeus var så forelsket i sin kone, Eurydike, at han bega seg levende ned i dødsriket for å hente henne tilbake. I antikkens Hellas ble ikke dette sett på som særlig mandig. [...] I en kommentar til myten skrev Platon at det ville vært mer mandig av Orfeus å ta livet av seg for å være sammen med sin kone i dødsriket. Men han gikk altså ned, og fikk ta henne med seg tilbake til livet på én betingelse: At han ikke snudde seg for å se på henne før de var kommet helt opp. Historien er tragisk og velkjent. Like før de var helt fremme, snudde han seg for å se på henne. Brått ble hun revet ned til dødsriket igjen. Denne gang for alltid. Hvorfor? Berntzen mener det er en uendelighet av måter å tolke denne myten på, særlig ettersom ingen av de forskjellige versjonene gir noen forklaring på hvorfor han snur seg. - Om jeg skal forsøke meg på en tolkning, må det være at myten sier noe om kunstens natur. Den kan frembringe følelsene for og minnene om en tapt kjærlighet, men ser vi direkte på den, forsøker vi å forstå den, så mister den fortryllelsen. Selv den største av alle sangere, Orfeus, greide ikke å tro at hans egen sang var blitt virkelighet, og måtte se om det virkelig stemte.” (forskeren Arve O. Berntzen intervjuet i *Morgenbladet* 26. juni–2. juli 2009 s. 33)

Zevs i den greske mytologien har tallrike erotiske eventyr, særlig med andre gudinner enn sin kone Hera. Han går også til sengs med den jordiske, gifte kvinnen Alkmene, men omskapt slik at han ligner hennes ektemann. Hun føder tvillinger, og en av dem er Zevs’ sønn. Det er Herakles. Mens Herakles er barn, sender Hera to slanger opp i vuggen, men den lille guttebabyen dreper dem med bare hendene. En dag etter at Herakles har blitt voksen, og har blitt gift og fått tre sønner, sørger Hera for at han bli så forvirret at han dreper sin egen familie. Som straff dømmer gudene han til å utføre tolv nesten umulig oppgaver, tolv storverk, for den ganske stakkarslige kong Evrystevs. Evrystevs befaler Herakles å bekjempe en enorm løve, og etter å ha utført dette lager Herakles en kappe av løveskinnet og en hjelm med løvehodet på. Så løser han de andre oppgavene, og vinner uvisnelig heder for sine heltegjerninger. I mytene er han også kjent for andre oppsiktsvekkende bragder. Han kjempet på gudenes side mot de såkalte gigantene, og han skjøt ned ørnen som plaget den fastlenkete Prometevs og befridde han. Prometevs ble straffet for å ha gitt ilden til menneskene uten gudenes tillatelse.

“Prometheus var den titan som på menneskets vegne engang forholdt Zevs det beste stykket av offerdyret. Da ble guden sint og tok ildens gave fra menneskene. Prometheus stjal ilden og tente den igjen på jorden. Zevs hevnet seg da med å sende Pandora med ulykke-esken til jorden. Og Prometheus ble lenket til en klippe mens en ørn hakket ham i leveren. På to måter – eller hovedsakelig på to måter – tolkes denne historien og den antikke diktning den avfødte. To forestillinger krysses derfor i europeisk tradisjon. Den ene er at Prometheus er en god makt, en kulturens forkjemper som menneskene skal takke. Som sådan oppfattes han naturlig nok av Wergeland, og det onde han gjennomgår, er begavelsens lidelser og tilbakeslag i verden slik den nå engang er. Men en annen tradisjon – dvs. en annen

fortolkning av den antikke myte og diktning om Prometheus – sier at Prometheus lider fordi den allvise Zevs mener det var galt å la menneskene komme for lett til fordelene. De har ikke godt av det. De skulle ha funnet seg i den langsomme vegen til livsgodene og til idealtilstanden. Når de stjeler ilden fra gudene, går det bare tilsynelatende fremover, i realiteten går det gale vegen. Titanens fristelse blir etter dette å bryte den høyestes lover for å kunne ta en snarveg til paradiset. Og dette er himmelstorm, enten snarvegen er av fysisk eller åndelig art, enten målet er materielt eller ideelt.” (Michaelsen 1977 s. 70-71)

Den belgiske forskeren Raymond Trousson skrev tobindsverket *Promethevs-temaet i den europeiske litteraturen* (1976; på fransk).

I mytologien er Herakles først og fremst kjent for sin overmenneskelige styrke, ikke for å ha drept kone og barn. Men myten følger forholdsvis tett hans forhold til kvinner. Fordi Herakles hadde drept sin egen kone, kunne han gifte seg på ny, og hans neste kone ble kvinnekrigeren Deianeira. Herakles reddet henne da hun senere ble bortført av en kentaur. Den døende kentauren sa til Deianeira at Herakles kom til å forlate henne for annen og vakrere kvinne, og at Deianeira for å unngå dette måtte smøre kentaurens blod på sin manns løveskinnskappe. Da ville han bli hos henne. Men da Herakles en tid senere tok på seg kappen, var smerten så uutholdelig at han bare ønsket å begå selvmord. “He was in such excruciating pain that he wanted to die. Note that the burning would have killed an ordinary human, but Hercules was not such a one [...]. After consulting an oracle for advice, he had a funeral pyre built for himself. He then mounted it and eventually persuaded a friend to light it. He was then allowed to die and went to the gods where he was reconciled with his tormenter, the queen of the gods, Hera. She allowed him to marry her daughter Hebe and live among the gods thereafter.” (<http://ancienthistory.about.com/>; lesedato 26.11.14) Halvguden Herkules fikk altså leve videre på Olympen.

I den greske dikteren Hesiods *Teogonien* (eller *Theogonien*) er Kaos og Gaia de opprinnelige kreftene i universet (Detienne og Vernant 1974 s. 132). Den greske gudeverdenen har blitt kalt et “gudekaos” (Seitter 1999 s. 51).

Hesiods *Teogonien* lar kosmos oppstå som en fredsslutning etter et inferno av vold og borgerkrig mellom gudene. Det begynner slik: Gaia (jorden) blir befruktet av Eros og føder Uranos (himmelen). Uranos begår deretter incest med sin mor jorden. Slik oppstår en rekke titaner og mektige guder, som Okeanos og Kronos, men også enøyde kykloper og andre monstervesener. Uranos hater titanene, altså barna han har fått med sin mor, og derfor dyttet han dem tilbake inn i jordens kropp. Men Gaia vil ikke ha dem, og oppfordrer dem til å hevne seg på deres far. Kronos kastrerer sin far og kaster kjønnsorganene i havet. Fra skummet som danner seg der de havner i sjøen, oppstår Afrodite.

Kronos overtar sin far Uranos' rolle, og med sine søstre får han barn som blir den tredje gudegenerasjonen. Blant disse er Zevs, Hades, Poseidon og Demeter. Men Kronos vet av egen erfaring av barn gjør opprør mot sin far, derfor sluker han barna så snart de er født. Zevs unngår denne skjebnen fordi hans mor har skjult han i en grotte på Kreta. Zevs angriper Kronos og tvinger han til å spytte ut de barna han har slukt. Det blir en voldsom kamp mellom sønnen og hans far og andre titaner, men Zevs med sine allierte seirer til slutt. De slagne blir ikke tilintetgjort, men plassert rundt i verden. Kronos får råde på de saliges øy. Havet skal tilhøre Poseidon, underjorden Hades og Zevs skal herske over himmelen.

En eller annen gang i løpet av disse gudekampene oppstår menneskene. De er ikke skapt av gudene, men har kommet fra jorden. Først lever menneskene uten arbeid og slit, men denne gyldne tidsalderen varer ikke lenge. I sølvalderen nekter menneskene å ofre til Zevs, og blir derfor tilintetgjort. Den tredje generasjonen mennesker, som levde i bronsealderen, var vill og krigersk, og de drepte hverandre til det ikke var noen tilbake. Menneskene var dermed borte fra jorden. Det er uklart hvordan menneskene på nytt oppstod. En av mytene forteller at guden Prometeus formet dem fra titanenes aske.

Det greske begrepet "metis" rommer evner som oppfinnsomhet, kløkt, forutsenhet, smartheit, effektivitet, opportunisme og lureri – anvendt i krevende, flyktige og tilspissede situasjoner (Detienne og Vernant 1974 s. 10). Det dreier seg om "praktisk intelligens" (Detienne og Vernant 1974 s. 109). Noen av de greske gudene ble tilskrevet å besitte metis, andre ikke (Detienne og Vernant 1974 s. 12). Gudinnen Metis og hennes datter Athene hadde i særlig høy grad denne egenskapen. I den orfiske tradisjonen er Metis en av de første gudene i universet (Detienne og Vernant 1974 s. 17). Ifølge dikteren Hesiod var Metis datter av Okeanos og senere ble hun Zevs' første kone. Da Metis ble gravid, slukte Zevs henne av redsel for at hun skulle føde en sønn som ville styrte sin far fra tronen. Zevs er en gud som har metis, og som ble gjennomtrengt av denne egenskapen etter å ha slukt Metis (Detienne og Vernant 1974 s. 20, 75 og 110). Hesiod skriver at Metis "vet mer enn alle guder" (sitert fra Detienne og Vernant 1974 s. 63).

Kronos slukte sine barn for å fjerne enhver trussel, men Rhea fikk han til å sluke en stein i stedet for sønnen Zevs (Detienne og Vernant 1974 s. 123). Den gravide Metis ble slukt av Zevs, og datteren Athene blir født gjennom Zevs' hode. Athene er full av metis, og kalles i en orfisk hymne for Metis (dvs. som sin mor) (Detienne og Vernant 1974 s. 172). Hun blir født i rustning og med et krigersk skrik, som resultat av en slags metallurgisk prosess (Detienne og Vernant 1974 s. 177). Odysseus får hjelp av Athene til å utvikle metis (Detienne og Vernant 1974 s. 25). Homers helt i *Odysseen* ender som en menneskelig inkarnasjon av metis (Detienne og Vernant 1974 s. 56).

Ken G. Albala, Claudia Durst Johnson og Vernon E. Johnson (2000) skriver om "Origin of Mythology" i boka *Understanding the Odyssey* (2000). "The earliest

known inhabitants of the Balkan Peninsula were an agricultural people who animistically assigned spirits to various features of the natural world. Eventually, in a process mirroring the development of polytheism elsewhere in the world, these spirits began to assume human forms and to enter the local mythology as gods and goddesses related to the agrarian lifestyle of these early people. When these territories were invaded by tribes from the north, the attackers brought with them a new pantheon of gods, based on conquest, force, prowess in battle, and violent heroism. Many of the older pastoral/fertility deities fused with those of the more powerful invaders, became incorporated into the pantheon, or else faded into insignificance. This syncretic process created the cultural-narrative system that survives into the modern day as classical Greek mythology.” (her gjengitt fra http://www.newworldencyclopedia.org/entry/greek_mythology; lesedato 18.06.13)

Det “førgreske” matriarkatet måtte vike for erobrende indogermanere (Seitter 1999 s. 49).

Det er knyttet mange myter til trojanerkrigen. En av dem forteller om grunnen til at prins Paris kunne bortføre Helena, og dermed utløse krigshandlingene. Zevs holdt en fest for å feire bryllupet til Thetis og Pelevs (som senere ble Akillevs’ foreldre), men inviterte ikke Eris, gudinne for uenighet, kiv og krig. Eris ankom ubedt og kastet “stridens eple” inn i selskapet. Det var et gulleple med påskriften “Til den vakreste”. Tre kvinnelige gudinner til stede mente de var den vakreste: Hera, Athene og Afrodite. De ba Zevs være dommer, men Zevs ønsket ikke å ta stilling. Han ville at en dødelig – nemlig prins Paris, som tidligere hadde vist god dømmekraft – skulle peke ut den vakreste. De tre gudinnene oppsøkte Paris på fjellet Ida. De tre kvinnene badet i en elv, og prøvde deretter å bestikke prinsen, Afrodite prøvde ved å love han verdens vakreste dødelige kvinne. Paris pekte ut Afrodite som vinneren. Den vakreste kvinnen var Helena, men hun var gift med kong Menelaos, og Paris måtte flykte med henne til sin hjemby Troja. Grekere fra alle deler av landet fulgte etter for å erobre Troja og ta Helena med tilbake.

“Oprindelsen af det græske sagn om Leander er ukendt og findes i flere versioner, som alle handler om Leander, der svømmede over Hellespont – fra Abydos til Sestos – for at være sammen med sin elskede Hero. Hver nat krydsede han det strømfyldte farvand for at opnå blot et par minutter med sin elskede, og historien er dermed et tidligt symbol på de strabadser, elskende må gennemgå for at vinde den udkårnes hjerte. At historien ender i en tragedie har ikke gjort udbredelsen mindre. Det fortælles, at Hero hver nat stillede et lys i vinduet i sit tårnværelse, så Leander kunne finde vej, når han forcerede det mørke hav. En stormfuld nat blæste lyset imidlertid ud, og Leander mistede orienteringen og druknede. Hans døde krop skyllede i land ved foden af det tårn i Sestos, hvor Hero boede, og ulykkelig af sorg, kastede hun sig ud fra vinduet i sit værelse. De to elskende blev derved forenede i døden ved tårnets fod; et scenarie, som siden hen har inspireret til nogle af litteraturhistoriens største værker.” (Carsten Jokumsen og Jari Kickbusch i <http://atlas.dk/kultur/sport/sv%C3%B8mning-med-byron>; lesedato 03.05.17)

Mircea Eliade hevder at kristendommen har bevart et mytisk element i sin kirkelige liturgi ved at det som har skjedd for lenge siden, glir inn i "illud tempus" (latin for "tid nå og alltid") (Eliade 1963 s. 208). Kirken repeterer de store handlingene fra Jesu tid, f.eks. nattverden.

Claude Lévi-Strauss oppfattet myter som fortellinger som gjør det mulig for menneskene å takle uløselige problematikker i tilværelsen. Mytene er ifølge Lévi-Strauss transformasjoner av grunnleggende konflikter og motsetninger som ikke lar seg løse i virkeligheten. Han mente at myter avslører egenskaper ved den menneskelige psyke. Myter er ofte pessimistiske (ender tragisk), i motsetning til eventyr. I dag leses mange myter som skjønnlitteratur på linje med eventyr.

Lévi-Strauss hevdet at myteskapere snur om på mål og midler: Tegnuttrykk blir tegninnhold, og omvendt (gjengitt etter Genette 1966 s. 148).

Ovids *Metamorfoser* (fullført omtrent år 8 e.Kr.) kan sies å representere de første myter som fungerer som litteratur snarere enn som religion. Dette verket inneholder over 200 myter, eventyr og/eller "opphavssagn" på heksameter.

"Friedrich Schiller was among the first to testify to his nostalgia for a lost mythology which the arts must recover if they are to survive." (Ruthven 1976 s. 63) "When writers come to realize that they must not expect to grow away from myth, but grow towards it, Romanticism triumphs, and the child once more becomes the father to the man. [...] 'Mythology and poetry are one and inseparable,' wrote Schlegel" (Ruthven 1976 s. 55). "Disturbed by the increasing fragmentariness of modern poetry, Friedrich Schlegel called on his 'Talk on Mythology' (1800) for the creation of a new mythology which might unify modern literature in the way that classical mythology had formerly unified the literature of the Ancients." (Ruthven 1976 s. 66)

"*The Hero with a Thousand Faces* er skrevet av den amerikanske religionsviteren Joseph Campbell. Allerede i 1949 utkom hans myteanalyser første gang, og boka har siden kommet i stadig nye og større opplag. Campbell gjør et seriøst forsøk på å avdekke grunnmønstre i kulturens mylder av myter og mytologier. Og som tittelen antyder: På tross av det brede spekteret av mytologier og kulturer er det den samme helten vi har med å gjøre. Boken springer fra den norrøne mytologien til den greske, via den enda eldre babylonske mytologien. Han refererer til Det gamle testamente like gjerne som til hinduismen eller primitive kulturers mytologier i vår egen tid. Alt gjøres mens han trekker sammenligninger, finner likheter og konstruerer det han kaller "monomyten"; en tenkt grunnmyte som alle myter kan sees i forhold til. Fokus i denne idealtypiske, tenkte monomyten er helten og utviklingen han (det er som regel en han) gjennomgår etter hvert som han beveger seg i, og konfronteres med verden. Den mytiske helten, slik Campbell forstår ham, har nok et bevisst prosjekt om å oppnå et eller annet objekt. Dette prosjektet er

imidlertid bare et påskudd heltemyten bruker for å formidle en tidløs innsikt i hva det vil si å utvikles som menneske; hvilke indre, psykologiske krefter vi må kjempe mot og med for å bli hele og harmoniske individer. Slik blir det ytre hendelsesforløpet en projeksjon av heltens indre psykiske prosesser. De personer og prøvelser som helten møter på sin vei gjennom det mytiske landskapet representerer eller symboliserer dermed indre allmennmenneskelige krefter. Det “monomytiske” bygger på psykologen og filosofen C. G. Jungs teorier om arketyper; ifølge Jung kollektivt, i motsetning til individuelle, ubevisste forestillinger som ligger i oss fra fødselen av. Dermed kan man anse det arketypiske som noe allmennmenneskelig, uavhengig av kulturelle forskjeller. I disse fundamentale felleserfaringene kan man identifisere enkelte fenomener innen litteratur, kunst og drømmer. En arketypes konkrete fremtreden virker som et kraftfelt, med et følelsesmessig innhold som påkaller vår intuisjon. Teoriene om arketyperne har primært å gjøre med menneskets billedskapende evner og aktivitet; både kunsthistorikere, religionsvitere, etnologer, litteraturforsker og psykologer har funnet teorien anvendelig innenfor sine ulike fagfelt.” (Fred Arthur Asdal i *Morgenbladet* 23. juli 1999 s. 12)

Bøker som Harry Levins *Mythology and the Modern Novel: A Study of Prefigurative Techniques* (1971) og John J. Whites bok *Mythology and the Modern Novel* (1972) handler om mytiske innslag i romaner.

For den franske forfatteren Albert Camus var bruk myter en kunstnerisk måte å henvise til menneskehetens historie på og til fellesmenneskelige erfaringer (Rey 1997 s. 130). Han mente at symboler knytter individet og det universelle sammen, mens myter lager forbindelser mellom symbolene og gjengir sammenhenger i form av fortellinger (ifølge Rey 1997 s. 131).

Lars Magnar Enoksens bok *Norrøne guder og myter* (2008) er rikt illustrert. Også om gresk mytologi finnes det tallrike lettleste bøker, f.eks. Terje Nordbys *Forvandlinger: Et moderne møte med greske myter* (2006).

Gro Steinslands bok *Dovre fjell i tusen år: Mytene, historien og diktningen* (2014) gjenforteller noen “nasjonale opprinnelsesmyter”. “Frå oldtida finst det ei mytisk framstilling av kor nordmennene kjem ifrå, og kva krefter det er som blei sameinte då folkeslaget oppsto. [...] Syskenparet Nor og Goe kjem nordifrå, og inngår ekteskap med etterkommarar av ein jotun i Dovrefjell. Sjølv om vikingane heiter så fordi dei bur langs kysten, i viker, blir altså opphavsmysten kopla til ei samanføring av menneske med storvokste, kloke vesen i høg fjellet. Langt meir spenst er det over samanføyinga av realhistorie med mytestoffet. For i skildringa av Harald Hårfagres rikssamling, dukkar ein variant av den same historia opp: Haralds far, Halvdan svarte, anklagar ein same for å stela mat frå han på julekvelden. Men det viser seg at det er jotnen Dovre som står bak. På natta slepper den fem år gamle Harald jotnen fri, og han og samnen må rømme frå farens vrede. Harald veks opp som fosterbarn hos jotnen Dovre i Dovrefjell, der han får oppseding til å bli riksstyrar.

Slik blir landets opphavsmyte ført inn i historia om rikssamlaren. Samstundes som myten blir vidareutvikla, til nå å innehalda ei sameining av to folkeslag: Det budde samar i Noreg gjennom heile vikingtida, side om side med andre nordmenn. I arbeidet med rikssamlinga manglar Harald til slutt bare ein allianse med denne folkegruppa. Det løyser seg når han feirer jul på Tofte i Dovre, og der møter den uendeleg vakre samekvinna Snøfrid, som han gifter seg med – på julaftan. Dei får fire søner, og samekvinna Snøfrid blir stammor for den norske kongerekka.”
(*Klassekampens* bokmagasin 29. november 2014 s. 10)

Den danske forfatteren Johannes V. Jensen etablerte en egen sjanger som han kalte myte. “Johannes V. Jensens myter er kaldt en blanding af poesi og journalistik. J.V.J.’s opmærksomhed på genren er tilbagevendende, men han definerer i én af sine mange udtalelser om myten selv genren således: “Enhver Skildring der bringer et Stykke af Naturen i Sammenhæng med Tiderne er en Myte”. Poesi søger sandhed og søger tillige ofte sandheden i tingenes oprindelige natur, deres væsen. Journalistikkens og reportagens funktion er at give en karakteristik af menneskets samtid og altså af nuet, og en blanding af disse to former sætter fokus på både fortid, nutid og fremtid og altså en form for al-tid eller er med andre ord en underminering af vores sædvanlige begreb om tid som kronologi.” (Susanne Kemp i <http://static.sdu.dk/>; lesedato 11.06.13)

På 1950-tallet beskrev den franske filosofen Roland Barthes hvordan en form for mytologisering forandrer noe kulturelt/historisk til “natur”, dvs. til noe selvfølgelig.

Ordet “myte” blir også brukt om en løgn eller falsk antakelse. Mange biografier har undertittelen *Mannen og myten* eller lignende; da siktes det til at folks oppfatning av personen viser seg ikke (helt) å stemme.

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>